

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โลกของเรามีทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์นานับประการต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าไม้ ดิน รวมไปถึงทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญซึ่งมีปริมาณถึง 3 ใน 4 ส่วนของโลกและยังมีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมาก เป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์น้ำหลายชนิด อีกทั้งยังมีความจำเป็นอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านการอุปโภคและบริโภค ด้านอุตสาหกรรม เป็นแหล่งอาหาร สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ คมนาคม ด้านเกษตรกรรม รวมไปถึงเป็นแหล่งในการผลิตพลังงาน ฯลฯ คุณสมบัติของน้ำที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ย่อมแตกต่างกันออกไป ตามแต่กิจกรรมนั้นๆ

จะเห็นได้ว่าทรัพยากรน้ำมีความสำคัญอย่างมากต่อสิ่งมีชีวิต ดังนั้นแหล่งน้ำต่างๆ ซึ่งเป็นที่เก็บกักน้ำจึงมีความสำคัญอย่างมากเช่นกัน โดยเฉพาะภาคเหนือของประเทศไทยมีสภาพเป็นพื้นที่สูง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย และในเขตเทศบาลเมืองพะเยา อ.เมือง จ.พะเยา มีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่อยู่แห่งหนึ่งคือ กว๊านพะเยา ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปในจังหวัดได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำแห่งนี้เป็นอย่างมาก เช่น เป็นแหล่งน้ำที่นำไปใช้ในการผลิตน้ำประปา ชาวประมงใช้เป็นแหล่งประกอบอาชีพหาปลา ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอาหารหากุ้ง หาปลาประกอบอาหาร รวมทั้งยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนโดยทั่วไปทั้งในจังหวัดและนักท่องเที่ยวจากที่อื่นด้วย

นอกจากกว๊านพะเยาแล้วในเขตเทศบาลเมืองพะเยายังมีคูคลองต่างๆอีกหลายแห่ง เช่น คูเมืองที่อยู่รอบๆ บริเวณถนนรอบเวียง และลำห้วยต่างๆ ในบริเวณตำบลแม่คำ ซึ่งทั้งบริเวณกว๊านพะเยา บริเวณคูเมืองต่างๆ และลำห้วยต่างๆ เหล่านี้มีบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นจำนวนมากรวมไปถึงร้านค้าต่างๆ ด้วย ซึ่งแหล่งน้ำเหล่านี้ล้วนมีประโยชน์ไม่มากก็น้อยต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณนั้นรวมทั้งบริเวณใกล้เคียงด้วย แต่จากการที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณนี้จำนวนมากทำให้มีกิจกรรมการใช้น้ำมากตามไปด้วย ส่งผลให้มีปริมาณน้ำเสียที่เกิดจากการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

เมื่อเราได้ทราบแล้วว่าแหล่งน้ำมีความสำคัญอย่างไร ดังนั้นการรักษาแหล่งน้ำต่างๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่เกิดกับแหล่งน้ำโดยทั่วไปคือปัญหาน้ำในแหล่ง

น้ำเน่าเสีย สาเหตุส่วนใหญ่ก็มาจากการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งแหล่งกำเนิดของน้ำเสียที่สำคัญๆ อาจแบ่งได้ดังนี้ 1) น้ำเสียจากชุมชน ได้แก่ น้ำเสียที่เกิดจากกิจกรรมใช้น้ำต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เช่น การซักล้าง การปรุงอาหาร เป็นต้น ซึ่งน้ำเสียเหล่านี้รวมไปถึงน้ำเสียจากบ้านเรือน โรงแรม หอพัก ร้านอาหาร และน้ำเสียเหล่านี้ก็มีสารอินทรีย์และจุลินทรีย์ปนเปื้อนเป็นส่วนใหญ่ 2) น้ำเสียจากอุตสาหกรรม ได้แก่ น้ำเสียที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ของโรงงานอุตสาหกรรมทุกประเภท น้ำเสียประเภทนี้จะปนเปื้อนด้วยสารอินทรีย์ สารอนินทรีย์และสารเคมี เป็นส่วนใหญ่ 3) น้ำเสียจากเกษตรกรรม เป็นน้ำเสียที่เกิดจากการดำเนินงานทางด้านเกษตรกรรม เช่น น้ำเสียจากฟาร์มสุกร นาุ้ง เป็นต้น ซึ่งมักปนเปื้อนด้วยมูลสัตว์ อาหารสัตว์ที่เป็นสารอินทรีย์รวมไปถึงสารเคมีปราบศัตรูพืช เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาน้ำเน่าเสียส่วนใหญ่จะมาพร้อมกับความเจริญเติบโตของชุมชนเพราะน้ำเสียเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสียจากชุมชน เกษตรกรรมหรือโรงงานอุตสาหกรรม ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในการดำรงชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ ปัญหาน้ำเน่าเสียยังส่งผลกระทบดังนี้ 1) ทำให้สูญเสียประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากแหล่งน้ำลดลง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมอื่นๆ และยังสามารถอันตรายจากการใช้น้ำของมนุษย์หรือสัตว์หรืออาจเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำในแหล่งน้ำนั้น 2) ทำให้เกิดผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ เพราะนอกจากจะไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้อย่างเต็มที่แล้ว เช่น แหล่งน้ำที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาน้ำเน่าเสียขึ้นอาจจะทำให้เกิดภาพที่ไม่น่าดูซึ่งส่งผลทำให้ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยว รวมทั้งยังส่งผลถึงอาชีพอื่นๆ ในชุมชนนั้นอีกด้วย เช่นเมื่อนักท่องเที่ยวลดลงคนที่มาใช้บริการร้านอาหารก็ลดจำนวนลง เมื่อรายได้ของคนเราลดลงการใช้จ่ายก็ลดลง ส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมตกต่ำลง และยังคงต้องใช้งบประมาณในการบำบัดน้ำรวมไปถึงบำบัดรักษาสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนั้นเพราะสัตว์น้ำเหล่านั้นอาจได้รับอันตรายหรือสูญพันธุ์ได้ 3) เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต ผู้ที่บริโภคน้ำนี้อาจได้รับเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยซึ่งก็ส่งผลให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาต่อไป หรืออาจถูกสะสมในสิ่งมีชีวิตอื่นที่อาศัยในแหล่งน้ำนั้นทำให้ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศนั้น และถ้ามนุษย์รับประทานสัตว์น้ำที่สะสมพิษซึ่งอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนั้นก็อาจเกิดอันตรายหรือเกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ ซึ่งก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาอีกเช่นกัน 4) ทำให้เกิดความสกปรก กลิ่นเน่าเหม็นรวมไปถึงภาพที่ไม่น่าดู ทำให้ชุมชนขาดความเป็นระเบียบ ขาดความสวยงาม และเป็นปัญหาต่อสังคมในชุมชนนั้น 5) ทำให้ปริมาณน้ำสะอาดลดลง ก่อให้เกิดปัญหาขาดแคลนทรัพยากรน้ำตามมาอีกด้วย

สถานการณ์น้ำเสียในจังหวัดพะเยานั้นมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ชัดที่สุดจากสภาพน้ำในกว๊านที่เน่าเสียและมีสีดำ บางครั้งมีปลาตายลอยขึ้นมาบนผิวน้ำ ปัญหาน้ำเสียจึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข และไม่ใช่เป็นปัญหาของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือเป็นปัญหาของเจ้าหน้าที่เท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนเพราะทุกคนส่วนได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำทั้งสิ้น และทุกคนสามารถที่จะมีส่วนในการแก้ไขปัญหานี้ได้ ครวเรือนเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำเสียที่สำคัญแหล่งหนึ่ง ดังนั้นถ้ามีการบำบัดน้ำเสียในระดับครัวเรือนก่อนที่จะปล่อยทิ้ง ก็จะเป็นการช่วยลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับแหล่งน้ำได้มาก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมการบำบัดน้ำเสียของประชาชนในระดับครัวเรือนก่อนที่จะปล่อยทิ้ง มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาคต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านบุคคล ความรู้ ทัศนคติ ความตั้งใจ ในการบำบัดน้ำเสียและพฤติกรรมการบำบัดน้ำเสียระดับครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพะเยา

2. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังทางสังคม บรรทัดฐานส่วนบุคคล ความตั้งใจและพฤติกรรมในการบำบัดน้ำเสียระดับครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพะเยา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบำบัดน้ำเสียระดับครัวเรือน โดยมีขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองพะเยาทั้งหมด โดยในเขตเทศบาลเมืองพะเยามีพื้นที่ประมาณ 9 ตารางกิโลเมตรและมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลต๋อม อำเภอเมืองพะเยา

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา

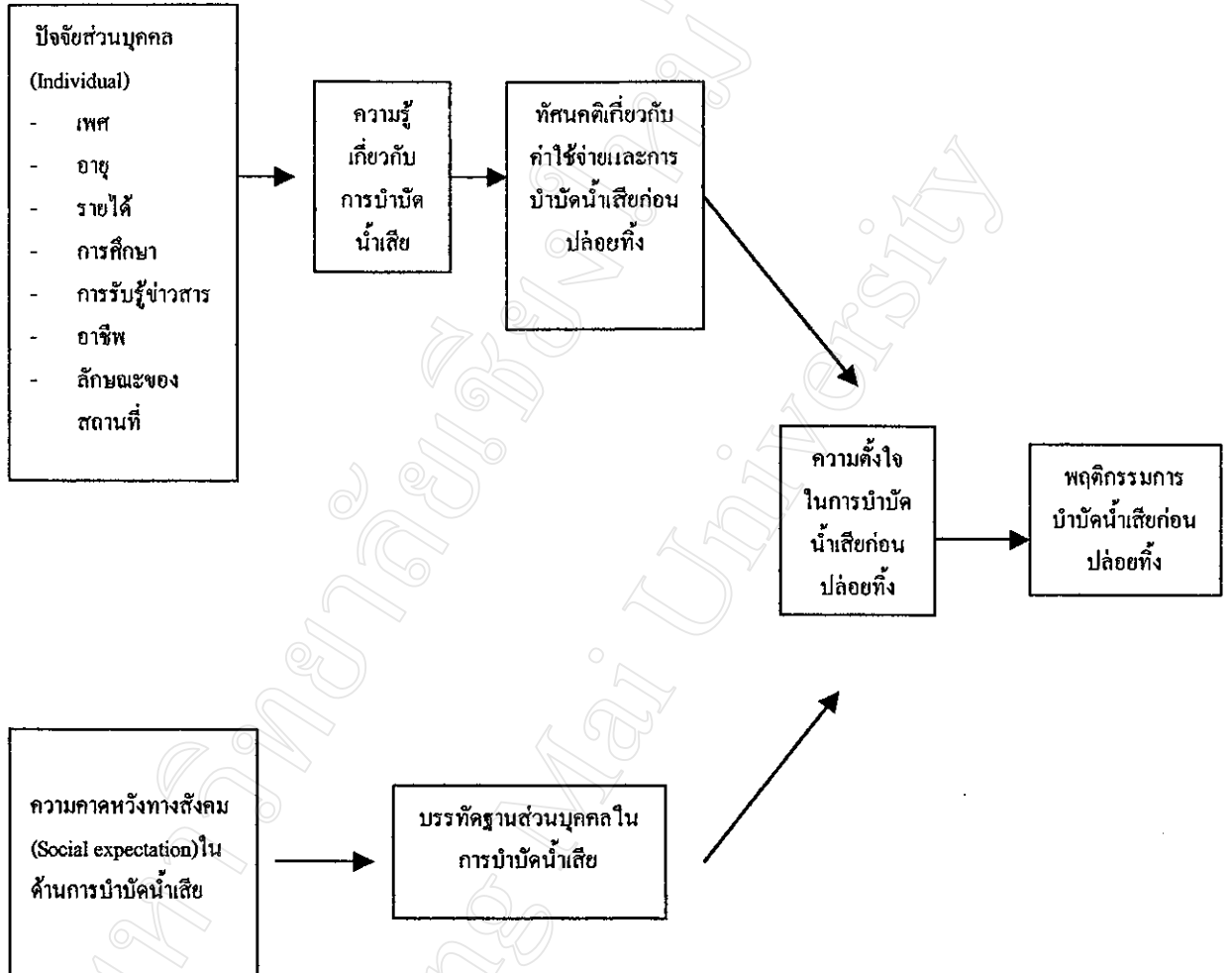
ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลแม่ใส อำเภอเมืองพะเยา

โดยมีการแบ่งเป็นชุมชนต่างๆ จำนวน 13 ชุมชน

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนก่อนปล่อยลงสู่ชุมชน อันได้แก่ ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล (เพศ อายุ รายได้ การศึกษา การรับรู้ข่าวสาร อาชีพ และลักษณะของสถานที่อยู่อาศัย) ความรู้ ทักษะ ความตั้งใจและพฤติกรรมในการบำบัดน้ำเสีย ปัจจัยทางด้านความคาดหวังทางด้านสังคมและเกณฑ์ส่วนบุคคลในการบำบัดน้ำเสีย

1.4 กรอบแนวคิด

1.5 สมมติฐานของการศึกษา

1. ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ ความตั้งใจและพฤติกรรมการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน

2. ความคาดหวังของสังคมมีความสัมพันธ์กับบรรทัดฐานของบุคคล ความตั้งใจและพฤติกรรมการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง เพศ อายุ รายได้ การศึกษา การรับรู้ข่าวสาร อาชีพ ลักษณะของสถานที่อยู่อาศัย

พฤติกรรมการบำบัดน้ำเสีย หมายถึง วิธีการของบุคคลในการบำบัดน้ำเสียระดับครัวเรือนก่อนปล่อยทิ้ง เช่น

- การแยกกากอาหารก่อนที่จะเททิ้ง
- การใช้ตะแกรงในการแยกขยะที่ปะปนกับน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยทิ้ง
- การใช้เครื่องดักไขมัน
- การใช้หลุมซึมหรือบ่อเกรอะในการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน
- การใช้ถังกรองอากาศ
- การใช้ถังเอส
- การใช้ถังแผ่นหมุนชีวภาพ

ความคาดหวังทางสังคม หมายถึง การแนะนำหรือชักจูงของเพื่อนบ้าน ชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในเรื่องของการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยทิ้งสู่แหล่งน้ำสาธารณะที่มีต่อบุคคล

ความรู้ หมายถึง ความรู้ของบุคคลในเรื่องการบำบัดน้ำเสียในระดับครัวเรือนก่อนปล่อยทิ้ง ได้แก่ - การแยกกากอาหารก่อนที่จะเททิ้ง

- การใช้ตะแกรงในการแยกขยะที่ปะปนกับน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยทิ้ง
- การใช้เครื่องดักไขมัน
- การใช้หลุมซึมหรือบ่อเกรอะในการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน
- การใช้ถังกรองอากาศ
- การใช้ถังเอส
- การใช้ถังแผ่นหมุนชีวภาพ

ทัศนคติ หมายถึง

- ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการบำบัดน้ำเสีย
ในระดับครัวเรือนก่อนปล่อยทิ้ง

- ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อการบำบัดน้ำเสียในระดับครัวเรือน
ก่อนปล่อยทิ้งเพื่อช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อม

บรรทัดฐานของบุคคลในด้านการบำบัดน้ำเสีย หมายถึง เงื่อนไขของบุคคลในเรื่องการ
บำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยทิ้ง ได้แก่

- ค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสีย
- ความยากง่ายในการหาอุปกรณ์เพื่อใช้บำบัดน้ำเสีย
- ราคาของของอุปกรณ์ที่ใช้ในการบำบัดน้ำเสีย
- เวลาในการติดตั้งอุปกรณ์ในการบำบัดน้ำเสีย
- พื้นที่ที่ใช้ในการติดตั้งอุปกรณ์ในการบำบัดน้ำเสีย

ความตั้งใจในการบำบัดน้ำเสีย หมายถึง ความคิด ความต้องการที่จะบำบัดน้ำเสียก่อน
ปล่อยทิ้ง เช่น

- การแยกกากอาหารก่อนที่จะเททิ้ง
- การใช้ตะแกรงในการแยกขยะที่ปะปนกับน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยทิ้ง
- การใช้เครื่องดักไขมัน
- การใช้หลุมซึมหรือบ่อเกรอะในการบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน
- การใช้ถังกรองอากาศ
- การใช้ถังเอเอส
- การใช้ถังแผ่นหมุนชีวภาพ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบำบัดน้ำเสียในระดับครัวเรือนก่อนปล่อย
ทิ้งลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะตลอดจนวิธีการที่ครัวเรือนใช้ในการบำบัดน้ำเสีย

2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมกรรมการบำบัดน้ำเสีย
ของครัวเรือนก่อนปล่อยทิ้ง

3. ผลของการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการเสาะหาวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนทราบวิธีการบำบัดน้ำเสียในระคับครัวเรือนก่อนปล่อยทิ้งและสามารถนำไปปฏิบัติได้

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University